

פרוטוקול מס' 308 ~~307~~

מישיבת ועדת העבודה

יום א', כ"ה בניסן תשל"ו - 25.4.1976, שעה 11.00

נ כ ח נ:

חברי הוועדה:
ש. ארבל-אלמוזלינו - היו"ר
מ. גז
ל. דיציאן
י. דרביצקי (יו"ר)
מ. דרובלס
ה. זיידל

מוזמנים:
ז. בירגר - משרד המסחר והתעשייה
ב. חקלאי - משרד העבודה
מר שלב - משרד העבודה

מזכיר הוועדה: מ. משולם

רשמה: ע. הירשפלד

סדר-היום: עתידו של מפעל "פרידמן" בירושלים.

עתידו של מפעל "פרידמן" בירושלים

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: אני פותחת את הישיבה ומקדמת בברכה את מר בירגר, נציג משרד המסחר והתעשייה, ואת ה"ה חקלאי ושלג, נציגי משרד העבודה.

בישיבתנו האחרונה סיכמנו שנחרוג מהנושא הספציפי של מפעל פרידמן ונדבר על מצב התעשייה בירושלים, מה הוא היקף המועסקים ומה הם הסיכויים בעתיד של התפתחות התעשייה בירושלים. בקשנו גם בתוכם בענין זה מה"ה בירגר וחקלאי, והם מונחים לפני חברי הוועדה. נוסף לבתובים אלה הייתי רוצה שתיבתן לנו סקירה הן לגבי התעשייה והן לגבי התעסוקה בירושלים; מה עלה בגורלם של פועלי מפעל פרידמן, אם סודרו בעבודה והיכן, ומה הם סיכוייו של מפעל פרידמן לגבי העתיד.

ג. חקלאי:

אנשה לתאר את מצב הדברים כיום בקשר למפעל פרידמן. כזכור, פוטרנו מן המפעל 108 עובדים. הפיטורים באו כתוצאה ממאבק ציבורי שניהלו העובדים, ובעיצומו של המאבק הודיע בעל המפעל שאינו יכול לנהל פעילות סדירה במפעל והוא באלץ להוציא לחופשה עוד 102 עובדים. מצב הדברים בתמשך, כאשר מר שלג ואנוכי עשינו מאמצים בלתי-פוסקים להניע את ועד העובדים להיפגש עם העובדים ולשלוח אותם לעבודה. התקיימה פגישה באחד הערבים, ולמחרת הופיעה קבוצה של 50 עובדים ללשכת העבודה. חזרו והודיעו להם מה צפוי להם, כולל תעסוקה אחרת ודמי אבטלה. מתוך קבוצה של 50 בשארם כ-7 בלשכת העבודה. למחרת בא אחד מהם ללשכת העבודה וקיבל סידור עבודה. מתוך מעקב שעשינו מתברר של-43 אנשים יש מקומות עבודה בירושלים, ואיננו יודעים מה קרה עם 19 עובדים גושפיים. איננו יודעים אם הם באחזו במקומות העבודה או לא. על-כל-פנים הם לא חזרו אלינו. לגבי הקבוצה שקבלה סידור עבודה על-ידינו, קבענו עם מר שזו, שנתמנה על-ידי מועצת הפועלים לשפל בנושא, שאנו מוכנים לכל הסדר.

ד. דרובלם:

האם הסידור שהוצע להם היה זהה לזה שקבלו במפעל פרידמן?

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: האם עובדים אלה שייכים לפועלי המפעל?

ג. חקלאי:

חלק לא מבוטל מפועלים אלה הולך לשירותים. ל"הדסה", לשק"ם, לעיריה, לאגודת הצרכנים ולסופרגז. אותם עובדים שנקלמו בשירותים, תוחלת השכר שלהם בוודאי אינה משתווה למה שהיה במפעל פרידמן. אצלם בגרמה נסיגה די משמעותית במשכורת. אבל איננו עוסקים בבעיות של שכר. שירות התעסוקה מנוע מלהכנס לבעיות אלה. אני רק רוצה לומר, שהאובדן מההכנסה יכול היה להגיע למימדים של 40%.

ההצעה היסודית, שלפי דעתי הפסיקה את המאבק הציבורי שלהם, היתה הצעת ניידות עובדים. זו ההצעה של בית-החרושת "פרג" בירושלים, שהיה מוכן לקבל כל מספר של עובדי "פרידמן". אחרי חג הפסח. בית-חרושת "פרג" היה מוכן לתת לפועלים את אותו שכר שקבלו במפעל "פרידמן", להמשיך את הרצף של זכויות הפנסיה, חופשה ומחלה. איש לא אמר שאצל "פרג" לא יהיה אובדן שכר, אבל ידענו שזה יהיה יותר מתון. לדאבוני הרב, מכל הרשימה הזאת, אדם אחד בלבד בקלט בעבודה ב"פרג". כעת המצב הוא, ש"פרג" אינו יכול לעמוד בהתחייבות שהוא קיבל על עצמו והוא משווע לידיים עובדות.

ד. דרובלם:

מה מייצר מפעל "פרג"?

ג. חקלאי:

הוא מייצר רדיאטורים ומתקנים למיזוג אויר. זה מפעל יפה מאד על-יד עטרות.

הוא נמצא בשבי מקומות, ברוממה ובעטרות, והוא מרשים מאד בתודעה התעשייתית. מי שרוצה ליהנות ממפעל תעשייה מבטיח, כדאי לו ללכת לשם ולראות.

ל. דיציאן:

באופן תיאורתי, אם הפועלים היו עובדים לשם, האם היתה להם רציפות זכויות גם

של פנסייה?

ג. חקלאי:

כן. גם המחלה הצבורה וגם החופשה הצבורה. מנהל המפעל אמר שהוא לא יתן שבי דברים: (1) נתק שעולה על 10 שנים; (2) שכר עידוד. אצלו מקבלים שכר יומי.

ביום שבו נודע על המשבר במפעל "פרידמן", יצאו מר שלב, איש המכון לפיריון העבודה ואנוכי למפעל והצענו לתת העברה מאורגנת של קבוצות עובדים ממפעל פרידמן למפעלים אחרים. הוזכרו מפעל מחורש, רים וזביח, והיתה לנו תעסוקה לכולם. אמרנו להם שאם יתנו לנו להעביר עובדים בצורה מאורגנת, המפעלים יהיו מוכנים לקבל אותם, ומי שמקבל 30 עובדים, יקבל מתוכם גם 8 עובדים בלתי כשדים ב-100%. אמרנו להם, שאם לא יאפשרו לנו למפל בענין בצורה מאורגנת, החזקים יסתדרו בעבודה והחלשים ישארו ללא סידור. מר שלב ואנוכי קבלנו מכתב ממועצת פועלי ירושלים, בו הם בקשו אותנו מאד למשוך את ידינו מסידור תעסוקה אלטרנטיבי לעובדים. יש שבי שלבים, אבל הואיל והמאבק בתמשך והיו משמרות ומפעל פרידמן היה סגור, הבטחנו לאפשר ל-102 עובדים שלא סודרו בפרידמן, לחזור לעבודה. ואכן, כתוצאה מלחץ של גורמים שונים, כולל אותם 102 עובדים שלא פושרו מ"פרידמן", החליטה מועצת פועלי ירושלים לאפשר את הפעילות במפעל ולהסיר את ההגנה מעל הסקציות וההפגנה הבלתי-פוסקת שקיימו העובדים, מבלי להסיר את החסות מעל העובדים. ואמנם עם קבלת החלטה זו נתאפשרה פתיחה מסודרת של המפעל ל-102 הפועלים, ומאז ועד היום הוא מתפקד באופן רצוף.

לגבי העובדים, עד היום הגיעו 53, מהם נשארו ללא סידור כ-20 עובדים. 60 עובדים קבלו פיצויים לפי הסכם העבודה וחתמו שאין להם טענות. 20 העובדים שנשארו ללא סידור, מקצתם עדיין מקיימים משמרת שקטה וכמעט בלתי-ביכרת ליד המפעל.

פ. גז: כמה הם מתקיימים?

ג. חקלאי:

זה סימן שאלה גדול. אלה שקבלו סידורים, לרדת מהעבודה ולקבל משמרת, אני מבין שזה לא עזר ואנשים הלכו לאן שהלכו. אלה מנהלי עבודה, ראשי קבוצות, שסידורם בעבודה הוא פרובלמטי במיוחד. מנהלי עבודה צומחים בכל מקום עבודה מבפנים, ומקום עבודה אינו מקבל מנהל עבודה מן המוכן.

כפי שאמרתי, כ-20 אנשים נשארו ללא תעסוקה, והם אינם באים ללשכת העבודה. אמרנו שנעזור למצוא להם עבודה עם אלמנט ניהולי ככל שזה קיים, ואפילו בשלם להם דמי אבטלה, כדי לא להביא אותם אל נקודת השבירה, אבל זה לא עזר. ממרידה אותי העובדה, שקבוצה של 20 אנשים דנה את עצמה למצוקה, ואני חושש שכאשר הם יתעוררו אל הצרכים האישיים שלהם, הם יימצאו מול שוקת כלכלית שבורה והמשבר יהיה גדול. כעת יש לנו תעסוקה לכולם. מר שלב מספר לי שבירושלים לא יכלו לספק תעסוקה ל-902 עובדים.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: מר שלב, אנקשן לספר לנו על מצב התעסוקה בירושלים.

מר שלב:

מצב התעסוקה היום הוא די סביר. אני מאד זהיר מלומר, כי מה ששוב היום אינו מובטח למחר, אבל אפשר לומר שבכל תחומי התעסוקה יש מקומות עבודה; מה עוד שהאינדוקטור הוא גם אלה שבאים מהשטחים. אם נשים לב לסטטיסטיקה, בכל הארץ ירד מספר המועסקים מהשטחים ובירושלים גדל מספרם בכ-500 איש, שהם תוספת ל-7000 פועלים מהשטחים שמועסקים בירושלים.

ל. דיציאן:

האם במספר 7000 אתם כוללים את אנשי מזרח ירושלים?

מר שלב:

לא, רק אלה שבאים מעבר לקו הירוק. אני מדבר רק על אלה שאנו משלמים עבורם תשלומים באמצעות מדור התשלומים של שירות התעסוקה. איבני מדבר על הבלתי-מאורגנים, שמספרם מגיע לכמה מאות, שמועסקים בבנין, בשירותים וגם במלאכות שונות. לכן, כל עוד יש כאלה שזקוקים לסוג זה של עובדים, הרי אין לנו כל ספק שאחיינו בני ישראל שזקוקים לעבודה מאותו סוג בוודאי יכולים למצוא, וסוגי העבודה הם שונים במגוון, במוטכיים, בשירותים אחרים ובעיקר בעבודות בבנין, ששם כידוע לכם מרוויחים יותר מאשר בשירותים אחרים. לכן, הביקוש הוא רב, ועצם העובדה שלא יכולנו לספק 900 עובדים מצביעה על כך שהמצב הוא יותר מסביר.

עם כל הטוב שבדבר, הרי שיש לנו מקרים די קשים מאותו סוג של אנשים מעובדי "פרידמן", שהם כבר תקופה מסויימת התרגלו לעבודה ביהולית ולא לעבודת ייצור, וכשאתה מציג לפניו אפשרות של עבודת כפיים, הוא אומר שכבר 4 שנים הוא לא במקצוע וכעת הוא לא יוכל להכנס לזה; אבל הוא עדיין לא לקח על עצמו את הסיכון הזה לחזור למקצוע שהוא קשור בו כל ימי חייו.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

מהו עיקר ההזמנות הללו שלא יכולתם לספק? האם זה לייצור או לשירותים?

מר שלב:

ההזמנות שלא יכולנו לספק הן אלה: פקידות כללית - 7; פקידות מקצועית - 34; רפואה והנדסה - 17; תעשייה ומלאכה - 70; שירותים - 31; הובלה - 4; מקצועות בנין - 108; בלתי מקצועיים, זאת אומרת תעשייה ובנין - 227; נשים בלתי-מקצועיות - 183; מספר לא מבוטל של פועלות משק-בית, - 221. סך-הכל - 902. לעומת זאת, הזמנות לעבודות שהיו באותו פרק זמן הסתכמו ב-2324, וסיפקנו 1429, והיתר הם אלה שבשארנו היו לנו סרבנים, אנשים שיכלו לצאת לעבודה, אבל מכל מיני סיבות אישיות סירבו לקבל את העבודה, בסך-הכל 183. בחודש מרץ הוצאנו 43 אישורי ביטוח אבטלה; בפברואר - 39; בינואר - 35, ובדצמבר 1975 - 37.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

אלה אותם אנשים?

מר שלב:

לא.

מ. גז:

מהו סכום דמי האבטלה?

מר שלב:

75% מהשכר. בשלושת החודשים הראשונים של שנת 1976 נרשמו בלשכת העבודה קרוב ל-4000 דורשי עבודה, והממוצע החודשי הוא קרוב ל-1500. הממוצע היומי של דורשי עבודה לא מובטלים הוא 137. אני רוצה לציין, שירושלים כוללת את בית-שמש, קרית-ארבע ומזרח ירושלים. זוהי התמונה של מצב התעסוקה בירושלים.

האם בשנה קודמת היו המספרים הרבה יותר גדולים?

מ. דרובלס:

המספרים עומדים פחות או יותר על אותה רמה. במרץ 1975 סופקו 884 סידורי עבודה ו-373 הזמנות שלא סופקו. היו יותר סרבנים, ואישורים לאבטלה

ג. חקלאי:

עבודה ו-373 הזמנות שלא סופקו. היו יותר סרבנים, ואישורים לאבטלה
ביתנו רק 11.

ז. בירגר:

אני רוצה לומר כמה מלים על פיתוח התעשייה בירושלים, ובענין זה אנו צריכים להתייחס בצורה כוללת לגבי המאפיינים של ירושלים כעיר. אנו יודעים שתעשייה מתפתחת בערים השונות בעולם לאור המאפיינים והמיקום הגיאוגרפי. ירושלים מאופיינת על-ידי שלושה דברים: א) כעיר מינהל, כבירת ישראל; ב) כמרכז דתי עולמי; ג) כמרכז לתיירות. אלה הם שלושה מאפיינים של ירושלים, שיכתיבו את דמותה ואופייה של העיר. יש לראות את נושא התעשייה בקובטקסט של האופי של העיר. לכן הדברים האלה גם מכתיבים את אופי התפתחות התעשייה, שהיא לא יכולה להיות תעשייה שתתבגש עם אופי המיוחד של העיר. בירושלים לא יכולה לקום תעשיית פלדה, שמבחינה אקולוגית היא לא בקיה, וכו'.

פיתוח תעשייה בכלל מושפע על-ידי שלושה גורמים: א) שטחים ומבנים לתעשייה; ב) זמינות כוח-אדם; ג) חומרי-גלם ושירותים לתעשייה. אלה הם שלושה גורמים, שמכתיבים התפתחות תעשייתית בעולם ובישראל.

בענין שטחים ומבנים, המצב בירושלים טוב יותר מכל מקום אחר בארץ. אפשר לומר שיש היום בירושלים מבני תעשייה מוכנים שמחכים לאיכלוס, דבר שלא קיים כמעט באף מקום במדינת ישראל. אחת הבעיות המטרידות את המשקיע כשהוא בא להקים מפעל, היא הפרוצדורה הארוכה עד להשגת הקרקע והמבנה. לכן בירושלים אנו מכינים את התשתית ואת המבנה, כך שכאשר בא משקיע, הוא יכול לקבל את המבנה עם כל שאר הסידורים הדרושים, ועל-ידי זה אנו חוסכים לו התרוצצות רבה. בירושלים המצב הוא כזה, שלחברה הכלכלית יש מלאי של 15,000 מ"ר, שאין לגביו אפילו משא-ומתן. שטח זה נמצא בעיקר באיזור עמרות.

מ. דרובלס:

כמה עובדים אפשר להעסיק על שטח כזה?

ז. בירגר:

4000 - 5000 עובדים.

זמינות כוח-אדם. אנו חושבים שאחת הבעיות המרתיעות משקיעים לבוא היום לירושלים היא בעיית כוח-אדם. מה שבאמר כאן, סופקו עובדים לא למפעלים קיימים. בירושלים יש גם תעשיות שמתאימות לאופי העיר, בתוך זה תכשיטים, חפצי-חן. אחד המשקיעים הגדולים בענף זה בעולם הקים מפעל בירושלים, כולו ליצוא, והוא מייצא כל חודש בסכום של 200,000 דולר. הוא יכול לייצא פי 3, אם יהיה לו מספיק כוח-אדם.

חומרי-גלם ושירותים לתעשייה. בשל מיקומה הגיאוגרפי של ירושלים, שהיא רחוקה מנמל והיא לא מצוייה בצומת מרכזית, אין טעם לפתח תעשיות שחומר הגלם הוא אלמנט חשוב וכבד בתוך התחשיב של המוצר. גם מבחינת שירותים לתעשייה חסרים בירושלים שירותים מובהקים לתעשייה, כמו שירותים פיננסיים. למרות שמצויים בירושלים מל הבנקים, כל ההחלטות מתקבלות בתל-אביב. לכן, אם מדובר על שירותים פיננסיים ושירותי תעשייה, הרי שיש עוד מחסור.

אני חושב שצריך לקדם ולפתח בירושלים שטחים לאיחסון חומרי-גלם, על-מנת להקל על אותם מפעלים שצריכים לקנות. יש בענין זה יוזמה מטעם לשכת המסחר בירושלים, אשר רוצה להקים את

ז. בירגר

המרכז הזה וקבלה מאתנו שטח לצורך זה.

בשל היותה מרכז השכלתי ורפואי, יש לירושלים יתרון ברור לתעשיות המבוססות על מחקר ופיתוח. ואמנם, השטח אשר הוקצה לצורך תעשיות מדע, התפתח ומתפתח בצורה יפה. התיאום עם האוניברסיטה בעשה יותר מעשי מבחינת התעשייה, המחקר והפיתוח. דבר זה בותן אותותיו בסוגי התעשיות שבאות היום לירושלים, לעומת מה שבא לפני מספר שנים, ואני מתכוון לתעשייה כימית עדינה ומחקר כימי.

אחת הבעיות הנוספות שהתעשייה בירושלים תצטרך להתמודד אתה, היא במודרניזציה, בארגון ובניהול תעשייה מודרנית, בשיווק מודרני, בפרסום ובכל אותם דברים שהתעשייה צריכה לעבור את השינוי ואת ההיערכות המחודשים. היערכות זו בירושלים קשה יותר מאשר במקומות אחרים בארץ, וזה נובע מאופי התעשייה. התעשייה בירושלים היא יותר על בסיס משפחתי והיא יותר שמרנית, ולכן לא תמיד יכולה להתאים עצמה לשינויים הטכנולוגיים כפי שמתחייבים היום. אבל אם יש חברה, ואנו מכירים חברות בע"מ, או אלה שיש להם מניות, הם בוחרים להם את המנהל הטוב. במפעל משפחתי זה לא כך, ואם המנהל לא טוב, המפעל פוגל, וזה אחד המאפיינים של התעשייה בירושלים. אבל קשה לקבוע כאן דברים מאד ברורים.

למרות המאפיינים של ירושלים שמנתי, מספר המועסקים בתעשייה בעתיד, יעלה באופן יחסי בשנים 1983-1985. מספר המועסקים היום גמון, וכאשר העיר מתפתחת והתעשיות המבוססות כל מדע מתפתחות, הרי שמספר המועסקים יגדל.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו: מה הוא מספר המועסקים היום?

ז. בירגר: 14,000. התחזית היא לגידול שנתי של 4% עד שנת 1983/84. התחזית שלנו בנויה על 380,000 תושבים.

מה שבולט בירושלים באופן מיוחד זה אהבת העיר וכושר הארגון, שעומדים ביחס הפוך לדבקותם של תושבי העיר לעירם. הירושלמים דבקים בעירם ואוהבים אותה, אבל אם מדברים על פיתוח התעשייה, הירושלמים בראש וראשונה צריכים לעזור לעצמם ולפתח את עירם. אבל כושר הארגון שלהם וחובתם לקדם את הנושא עומדים ביחס הפוך לאהבתם את העיר. אנו מוצאים בעלי הון ירושלמים שמנהלים את עסקיהם בתל-אביב. פעם היתה לזה הצדקה, אבל היום כבר לא. זו אחת הבעיות של העיר ירושלים, שלא בתנו עליה את הדעת.

אני חושב שעיריית ירושלים עושה דברים עצומים לפיתוח התיירות בעיר, לפיתוח ירושלים כמרכז עולמי רוחני-חברתי, אבל היא צריכה להירתם יותר לנושא של הטיפול התעשייתי. כשם שיש לה לשכת תיירות, רצוי שיהיה לה גם פקיד שעוסק בנושא משקיעים. נושא זה לדעתי צריך להיות יותר ממוסד, ונדמה לי שבבקודה זו יש עוד מה לעשות.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו: מה עושה משרד המסחר והתעשייה בעניין?

ז. בירגר: הוא מפתח את השטחים, מכין תשתית. כל זה בעשה בשיתוף עם עיריית ירושלים, אבל הבעיה היא לקבל את השטח. אני חושב שהעיריה בתור גורם מקומי יכולה להשפיע יותר. אבל כפי שאמרתי, כל הדברים האלה יכולים לעזור בתנאי שיהיו 3 האלמנטים, והם: מנבים וקבע; אלה ישנם, ואפילו במידה רבה; זמינות כוח-אדם - זה אין, ואין לי תרופה לזה; ודבר אחרון - חומרי גלם ושירותים לתעשייה. בעניין זה אנו פועלים, ואני מקווה שהעניין ייפתר בשנה הקרובה והתעשייה המקומית בירושלים תיהנה מזה.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

לאיזה סוגי תעשייה אתם מכשירים שטחים
ובאיזה שלב העבין במצא?

ז. בירגר:

איזור עטרות מתוכנן לתעשיות באופן כללי. לכל סוגי התעשיות, כולל תעשייה כבדה יותר, כמו מפעלי מתכת. מפעל "פרג" במצא באיזור עטרות. הוא היה מפעל קטן בשכונת רוממה, עבר והגדיל את מספר העובדים פי 6. הוא השקיע כסף רב בצירוד ובהפקן מבית מלאכה למפעל מייצא, מודרני, שיכול להתחרות עם מפעלים אחרים בעולם, וזה המבחן למפעל תעשייתי מודרני. הר חוצנים מיועד לתעשיות מבוססות על מחקר ופיתוח. שם במצא הקומפלקס של "טבע". יש לנו עוד 7000 ממ"ר מוכנים, ועל חלק מזה מתנהל משא-ומתן.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

עם גורמים מקומיים או עם גורמים מחוץ-לארץ?

ז. בירגר:

במקרה זה מדובר בגורם מקומי יחד עם מפעל בתו"ל. יש עוד שטחים בגבעת-שאול, שמיועדים בעיקר למלאכה יותר מפותחת ולתעשיות קלות. כמו-כן יש עוד שטח קרקע של 10,000 ממ"ר, מה שאנו קוראים "בניה פרובוקטיבית". באיזור עטרות בנינו מבני תעשייה, ואמרנו שכשיבוא משקיע ניתן לו את המבנה. במישור אדומים לא עשינו כן. מישור אדומים מיועד לתעשיות גדולות. איבנו מאשרים במישור אדומים מפעל שיעסיק פחות מ-50 עובדים, ולפחות 70% - 80% מהמועסקים צריכים להיות יהודים, ודבר זה מגביל במקצת את האפשרות של פיתוח התעשייה במקום. יחד עם זאת, יש מפעל מתכת שכבר הזמין את המבנה בגודל 4,500 ממ"ר. זה משקיע מתל-אביב שמקבל הזמנות עבור משרד הבטחון, והוא מעסיק 120 עובדים. יש עוד שני מפעלים בשלבי משא-ומתן מתקדמים מאד, אבל הם עוד לא אושרו סופית, כך שקשה לדבר עליהם.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

איזה אחוז מהרוכים 14,000 המועסקים
בשנת 1974 מכלל המועסקים בירושלים?

ז. בירגר:

אני חושב שבתעסוקה התעשייתית הכלל ארצית הם מהרוכים 5%. מכלל המועסקים בירושלים זה בערך 8%, ואפילו יותר.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

במסגרת הדיונים על מפעל "פרידמן" הסתמנה שאלה, ואני רוצה להציג אותה. בוכחנו לדעת, שאותו מפעל שהיה מייצר מוצרים מסויימים, עוסק גם ביבוא של אותם מוצרים שהוא מייצר, הגיע למסקנה שעדיף לייבא מאשר לייצר. מר שביט, נשיא התאחדות התעשיינים אמר לי: עוד יהיו הרבה "פרידמנים" כאלה. אם את חושבת שלא יהיו יצרנים רבים שבתקופה זו, או העתידה לבוא, לא יעסקו ביבוא - אפילו לגבי אותם מוצרים שהם מייצרים - הרי שאת טועה. ואני מציגה כאן את השאלה הזאת כשאלת מפתח, שלמעשה בתקלנו בה, אם לא ניתן מבחינת כל אותן האפשרויות הקיימות להגביל אותם יצרנים שמייצרים סוגים מסויימים לעסוק ביבוא? יש הבדל גדול מאד אם הוא תעשיין שצריך להתמודד עם בעיות התעשייה, או מפעל שרוצה לעסוק ביבוא. לפנינו עומדות שתי אפשרויות: או לבחור בדרך הקלה ביותר וליהפך ליבואן, ואז אין לו את כל אותן הבעיות שהתעשייה צהיכה להתמודד אתן. זה דבר שכל התעשיות עומדות בפניו. או שגהפוך את כל התעשיינים גם ליבואנים. אנו מכירים את המגבלות של מדינת ישראל מבחינת השוק המשותף, אבל בשאלת השאלה אם לא ניתן לכוון את הדברים בצורה כזו שנימנע מתופעות כאלה ונגן על התעשייה המקומית, שעלתה על דרך המלך וצריך לסייע לה להמשיך להתקדם ולהתפתח. מה דעת משרד המסחר והתעשייה בעניין זה?

אנו צריכים להסתכל על נושא היבוא
לא מי מייבא, אלא מה מייבאים.

ז. בירגר:

קראנו היום בעתונים שמר פשל אמר,
שהמטביר לצרכן פתכונו לייבא סחורות,

ה. זינדל:

והוא שואל את אותה שאלה ששאלה היושבת-ראש, איך זה בכלל יתכן? כל
הזמן אנו מדברים על כך שאנו רוצים להעביר עובדים מהשירותים לתעשייה,
וכאן מתברר שהמוקד הקשה ביותר יהיה דווקא בתעשייה. מתברר שאנו חייבים
בשני עולמות. מצד אחד החלטות יפות על העברה לתעשייה, ומצד שני אנו
הורסים במו ידינו את הסיכוי לעבור לתעשייה. יש לי הרגשה שאין כאן
מדיניות, רק גותמים אפשרות לכל אחד לעשות כרצונו.

אני מציע ליושבת-ראש הוועדה לזמן את
כל הצדדים, כולל ההסתדרות והתאחדות בעלי התעשייה, והממשלה, אשר תסביר
לנו את מדיניות הממשלה בעניין היבוא, לאן אנו מובילים את המדינה.
אם אנו מדברים על המטביר לצרכן, על תעשייה הסתדרותית, אני חושש שיום
בהיר אחד נקום ונראה שהמדינה מוצפת בסחורות יבוא והתעשייה והעובדים
יצטרכו לחפש להם מקורות תעסוקה בשירותים. לכן אני מציע שהוועדה
תשמע מה היא המדיניות בעניין זה.

ל. דיציאן:
האם קיימות היום איזה שהן מגבלות
אדמיניסטרטיביות בקשר ליבוא בכלל
ובקשר ליבואנים מסויימים בפרט?
האם יש יבואן מוסמן או לא? האם יש
הוראות אדמיניסטרטיביות לתוצרת מסויימת?

מ. דרובלס:
בעניין היבוא אני חושב שאנו גולשים
קצת לענייני כלכלה, אבל יש קשר ביניהם.
זו מדיניות כללית של הממשלה. מכיוון שאם הממשלה מחליטה שהיא מרשה
לייבא מוצרים כאלה, הרי לא משנה מי מייבא, אם המשק, כור או אמקור.
הממשלה הוציאה את הרשיון הכולל לייבא כך וכך סחורה.

באשר לשטח, משמח לשמוע שיש בירושלים
שטח גדול כזה לתעשייה. השאלה היא אם יש מספיק תיאום בין המשרדים.
שמענו שיש 15,000 מ"ר בניה לתעשייה בירושלים, שאפשר לאכלס אותה.
לשטח כזה אפשר לקחת בין 4,000 ל-5,000 עובדים ולהעסיק אותם.

ז. בירגר:
בתעשייה אנו מחשבים 10 מ"ר לעובד.

מ. דרובלס:
אנו יודעים שלא עומדות לרשותנו הדירות
הדרושות על-מנת להעסיק את אותם
עובדים בתעשייה. ואם אנו מדברים על 15,000 מ"ר לתעשייה ויועסקו שם
כך וכך עובדים, אנו יודעים שליד היצרנים בצפון להעסיק כך וכך שירותים,
שזה גם כן סכום לא מבוטל. ברור לנו שמלאי הדירות לאותם אנשים שצריכים
להיות מועסקים אינו קיים. במסמך שקבלנו, מודיעה החברה הכלכלית
שבשנת 1976 היא תיגש לבנייה של 56,000 מ"ר.

ז. בירגר:
זה היה לפני התקציב. היום החברה
לא ביגשת לזה.

מ. דרובלס:
אם כל שטח שהוא מתווסף ל-15,000 מ"ר
שכבר מוכנים, אנו מגיעים לשטח של
70,000 מ"ר לתעשייה. ביום ששי ישבנו עם אנשי משרד הקליטה ומשרד
השיכון. יתכן שאנו צריכים לחפש את הפתרונות והם צריכים ללכת בד בבד
עם התשתית, אחרת בצפון לעשות בירושלים אחד משני הדברים הבאים: או
להביא פועלים מהשטחים, מכיוון שאין לנו איפה לאכלס אותם בירושלים,
או להביא פועלים מיתר המקומות בארץ.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: אבל מבחינת תוספת עובדים לתעשייה מדובר בסך-הכל על כ-6,000 עובדים תוך 10 שנים, וזה כולל הרחבת מפעלים בכוח האדם הקיים.

מ. דרובלס: גם למספר זה של עובדים אין הדיירות הדרושות בירושלים, והן לא תהיינה

בשלוש השנים הקרובות.

ז. בירגר: כל זה טוב ויפה אם המספרים הם כפי שאתה אומר. בית-חרושת "רים" עומד על שטח של 50,000 מ"ר והוא מעסיק 500 עובדים. אני יודע שהמפעל במעלה האדומים יעסיק בשלב ראשון 70 עובדים. זה מבנה שעומדים להקים עבור מפעל מיועד. השאלה היא מה עומדים לבנות בירושלים. אם יש חלק בתלפיות שזה 5,000 מ"ר, הרי ברור כשיפנו כל מיני בעלי מלאכה מממילא ועוד, הם יעברו לשם.

י. דרביצקי (יודין): יתכן שלא זו ההזדמנות להכנס לבעייה כללית של מוצרי יבוא. אבל יש בכל-זאת דבר מוזר בעובדה, ומשרד המסחר והתעשייה חייב להקדיש תשומת-לב למצב, כאשר מצד אחד מפעל מקבל עידוד מהממשלה בצורות שונות כמפעל יצרני, ולפרקים אפילו כמפעל מייצר; ומצד שני הוא מייבא. הוא מתחרה עם עצמו ועם השוק המקומי. אילו מדובר היה בתעשייה לגמרי אוטונומית, גם אז הייתי אומר שיש בעייה של מדיניות כלכלית של הממשלה. אבל אני יודע שמפעלי תעשייה בלתי-תלויים לחלוטין בממשלה אינם קיימים בפועל במדינת ישראל. כל מפעל תעשייה בצורה זו או אחרת הוא לקוח של מדינת ישראל, במישרין או בעקיפין. אני אומר שהבעייה קיימת, ומשרד המסחר והתעשייה אינו יכול להתחמק מלראות אותה בכל חומרתה, ובעיקר כשזה בוגד את העקרונות המוצהרים של המשרד ושל הממשלה כולה. בתקלבו בבעיה זו במקרה הקובקרטי של מפעל "פרידמן", אבל זו לא רק בעייה של "פרידמן". עומדות לפנינו עובדות קיימות. 108 עובדים למעשה פוטרנו, ומהם רק כ-20 עדיין לא קבלו את הטיפול, ולפי הצהרות שנמסרו לנו רוב העובדים עברו לשירותים. לפי דעתי זאת שאלה גורלית משתי בחינות: (א) גידול שירותים על-חשבון היצוא, שאיבדו מסוגלים לבלום אותו, ובמידה מסוימת מעודדים אותו. (ב) במפעל "פרידמן" פוטרנו פועלי תעשייה, שבחלקם היו פועלים מקצועיים, או לפחות מאומנים. זאת אומרת שכוח-אדם מקצועי הולך לאיבוד.

אני מציע לאנשי משרד העבודה להפוך את המקרה של "פרידמן" למקרה הטעון בדיקה יסודית, מכיוון שיכול להיות שצריך להתוות מדיניות אשר תתמודד עם הבעייה של פרישה ממפעלי תעשייה והליכה לשירותים, גם בתנאים כאשר תעשייה בירושלים, כפי שהוסבר לנו, מוכנה לקלוט עובדים, ואין לנו תשובה ברורה מדוע מעדיפים את השירותים. יתכן שעל יסוד זה צריך לגבש הצעות בדבר מדיניות כוח האדם, עם כל הנובע מזה. אני רואה את הדבר הזה כחמור ביותר, כי כאן אנו רואים דוגמה שממש זועקת לשמים.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: בענין מפורטי "פרידמן" חזינו את ההתפתחות, היכן ייקלטו המפוטרים. ידענו שהם לא ילכו לתעשייה, כי הם לא יסכימו לקבל שכר התחלתי גבוה, ואין ספק שהם יעדיפו לעבוד בשירותים. אני רוצה להציג כאן שתי שאלות. מאחר שהמדיניות המוצהרת של הממשלה היא לעודד הליכה לייצור, מה יש בדעתו של משרד העבודה לעשות על-מנת לכוון כוח-אדם שנפלג מתעשייה מסויימת? האם אי-אפשר לנקוט בתמריצים מסויימים בכדי לעודד את אותם עובדים להיקלט בתעשייה אחרת? (ב) האם לא ניתן היה במשא-ומתן שהתנהל עם מפעל "פרג" לסבסד למשך תקופה מסויימת את התשלומים לעובדים על-מנת שיוכלו להגיע לאותו תשלום שקבלו ב"פרידמן"?

ש. ארבלי-אלמוזליב

מסתבר שמתוך 53 עובדים שפנו לשירות התעסוקה, 18 מהם עברו לשירותים. 13 עובדים הופיעו פעם אחת בלבד בשירות התעסוקה. 4 עובדים טוענים שהם מוגבלים בכוח העבודה שלהם, ושגיים דרשו לעסוק בנהגות בלבד. 20 עובדים עדיין לא פנו.

מר שלב:
אלה שפנו לשירותים, מועסקים בבית-החולים "הדסה" בעבודות חצרנות, מטבח וכו'. במרכז למיכון משרדי בשמירה במקום; בעיריית ירושלים - פקיד עזר לבית-המשפט; בשק"ם - בהעברת מצרכים ובאגודת הצרכנים אותו דבר.

ז. בירגר:
האם זה הגדיל את מספר המועסקים בשירותים?

מר שלב:
זו תוספת למספר העובדים העוסקים בשירותים. אלה בעיקר אנשים בגילים הגבוהים יותר.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזליב:
בוחרו 20 עובדים ממפעל "פרידמן", וחברת הכבסת גז שאלה מאין הם מתפרנסים. כעסתי מאד כשנודע לי שבמועצת ההסתדרות בתקבלה החלטה לשלם להם עוד שלושה חודשי משכורת. לא יכולתי להבין את התופעה הזאת, מדוע ההסתדרות צריכה לשלם להם משכורת כאשר אפשר להשיג עבודה.

מר שלב:
עכשיו אני מבין מדוע הם אינם מופיעים בשירות התעסוקה.

ז. בירגר:
בכוון שחלק מהשאלות גלשו לחלק הכלכלי, אבל אני רוצה להבהיר כמה בקורות. אנו צריכים להסתכל על היבוא מבחינה כלכלית, מה מייבאים ומדוע, ולא מי מייבא. בשאלת השאלה מה עדיף יותר, קיום תעשייה בלתי-יעילה בחממה, או קיום תעשייה בריאה שיכולה להתחרות ולא להיות מסובסדת בצורה זו או אחרת. בענין זה יש לממשלה מדיניות, שהיא פועלת בה בהתמדה, והיא החשיפה שהביאה לשינוי מבני בתעשייה. כולנו זוכרים את ההייטק שפעם יצרו בארץ, ואנו רואים את ההייטק שמיצרים היום. יבוא הרהיטים בע בין 3 ל-6 מיליון דולר לשנה, כאשר חלק מהרהיטים מיובא על-ידי בתי-מלון, שהם מאושרים. התעשייה מייצאת היום ב-6 - 8 מיליון דולר לשנה.

מ. דרובלס:
אם אותו בית-מלון יזמין כאן רהיטים, הוא יקבל הנחה?

ז. בירגר:
כן. אבל יש בתי-מלון שמעדיפים לייבא רהיטים מחוץ-לארץ. שנית, אנו צריכים לראות מה הוא היבוא. אם ביקח את שנת 1974 לדוגמה, היבוא הסתכם ב-3,7 מיליארד דולר בערך. מתוך זה מוצרי צריכה סופיים - 380 מיליון דולר; מזה מעל ל-80 מיליון דולר היו מכוניות. זאת אומרת, שכל מוצרי הצריכה היו בסביבות 200 מיליון דולר מתוך יבוא של 3,7 מיליארד דולר. היבוא הזה מתרכז בעיקר במוצרים שכדאי לייבא אותם ואולי לא כדאי לייצר אותם בארץ. את התשובה יכולים לתת רק קריטריונים כלכליים ברורים שאומרים, כשמחיר הדולר הוא X, כדאי למשק לייצר; כשמחיר הדולר הוא X+, לא כדאי למשק לייצר אותו. זה קריטריון ברור. לכן, מדיניות החשיפה לדעתי השיגה את מטרתה על-ידי זה שהיא העמידה חלק מהתעשייה על הרגליים והיא השפיעה בצורה ברורה ביותר על חלק מהתעשייה, שלא מייצרים מוצרים שלא כדאי לייצרם בישראל, או שמיצרים אותם בצורה בלתי-יעילה,

ז. בירגר

ולכן הציבור מעדיף לקנות מיבוא ומגיעה לו ההגנה הזאת, שיאפשרו לו גם לבחור את המוצר הטוב; אם מחיר הדולר הוא כזה שלא כדאי לייצר את אותו מוצר במדינת ישראל. זה הקריטריון שמכתיב לנו את המדיניות שלנו ואת ההתנהגות שלנו. אנו מעדיפים צעדים כלכליים, וכולנו יודעים מה היה במדינת ישראל לפני שקבעו את הקריטריונים האלה. היום הדברים האלה מוסדרו והתעשיין חייב להתמודד עם מציאות קיימת, וזאת ההתמודדות היחידה הנכונה והאמתית מבחינת הצרכן ומבחינת המשק בכלל. מבחינה זאת לא חשוב מי מיבא את זה.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

מדוע מפעל "פרידמן" צריך לייבא מכונות כביסה?

ז. בירגר:

אם התוצרת שלו היתה טובה והיתה עומדת במבחן השיווק, הוא היה ממשיך לייצר. יש בארץ 3 - 4 מפעלים שמייצרים מקררים. אחד פורח ומתפתח והשני לא. לכן אנו צריכים לראות את הדברים האלה בקונטקסט הנכון.

ל. דיציאן:

אני מבין את המדיניות, אם אתם מדברים אך ורק על כלכלה טהורה. אבל אנו מדברים גם על ציבור העובדים. מדוע העובד ירצה ללכת למפעל תעשייה, כשהוא אינו בטוח בעתיד המפעל, בזמן שבשירותים הוא תמיד מובטח?

ז. בירגר:

קודם-כל אנו צריכים לראות את המשק בכלל. מהכלל אל הפרט, עובד ילך לעבוד במקום שכדאי לו וששם הוא ירוויח בכבוד ויהנה מהעבודה. יש מפעלי תעשייה שפועלים רוצים לעבוד בהם, ויש כאלה שלא רוצים לעבוד בהם. בשאלת השאלה מה יקרה אם כולנו בפסיק להיות מסבירי פנים. אז התמונה הכוללת מוכתבת לא על-ידי זה אם ב"פרידמן" פיטרו 100 פועלים, אלא על-ידי זה שעובדי השירותים עובדים פחות פאשר בתעשייה ומקבלים יותר. זה לא עניין שאפשר לגשת אליו דרך אספקלריה של מפעל מסויים שנקלע לקשיים. הטבות בתעשייה לפועלי תעשייה אינן יכולות לבוא רק על-ידי זה שימיבו בתעשייה. זה חייב לבוא על-ידי הרעה בשירותים. המשק, המדינה והתעשייה אינם יכולים לשאת בזה. חייבים להרע בשירותים.

המצב בירושלים הוא כזה שיש עודף, מכיוון שבנינו בניה פרובוקטיבית על-מנת להביא משקיעים לירושלים. אנו מדברים על מבנים שצריכים להתאכלס תוך מספר שנים. על-פי הגתונים שנמסרו על-ידי החברה הכלכלית לירושלים, צפויה במשך שנת 1976 בנייה של כ-56,000 מ"ר. כמו-כן מסתבר, שרק עבוד שלישי מן השטח הבנוי התקבלו פניות ונחתמו חוזים להקמת מפעלים. אם יתחילו לבנות, הרי לא יסיימו את זה בשנה אחת, ואם אנו מדברים עד שנת 1980, הרי שתהיה כאן רזרבה מסויימת, על-מנת שאפשר יהיה למשוך משקיעים לירושלים. אינני חושב שהרזרבה מוגזמת, ואני רק מקווה שיהיו מספיק פועלים שיוכלו להפעיל את המפעלים בירושלים. הבעיה העיקרית היא להשגיח יותר על אותם ענפים אחרים שהם באופייה של ירושלים, ואם יצמצמו במשרדי ממשלה ובשירותים, אז יהיה כוח-אדם לתעשייה. בזה ייבחן המשק ובזה תיבחן עמידתו גם מבחינת ההסדר עם השוק המשותף ועם ארצות-הברית, באיזה מידה כולנו בחליט שצריך לעבוד.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

בקשר לעתידו של מפעל "פרידמן", סיפרת לנו שיש תוכניות. אנו מבקשים

לדעת מה הן התוכניות.

ז. בירגר:

הגיעה מהולנד דוגמה של מוצר מסויים, שאני מעדיף לא לומר מה הוא, ונבחנו עכשיו האפשרות של ייצור המוצר הזה במפעל. אני מבין שהחלטה סופית בעניין תתקבל תוך שנה לפחות.

האם הפועלים קבלו פיצויים?

ה. זיידל:

ב. חקלאי:

אין לי אינפורמציה על כך.
אני רוצה לומר, שמשוהו בפרופורציה
אצלו קצת השתבש. מפעל פרידמן קיבל תהודה, אבל בשנה האחרונה בסגרו,
או צומצמו משמעותית בארץ 40 מפעלים, עם היקף של 3474 פועלים,
והעובדים רובם ככולם נקלטו חזרה בתעשייה. אני רוצה להתייחס לענין
המעבר מייצור לשירותים. בראייה כוללת היה תהליך מזיק. אנו רואים
שכמות כוח האדם שמרותק לתעשייה, סך-הכל או שהוא קופא על שמריו, או
שהוא בסוג, בזמן שהשירותים תופחים. אינני חושב שעל-סמך המקרה של
"פרידמן" נדע מדוע זה קורה. לפי דעתי השאלה החשובה ביותר היא שאלת
השכר. אם לפועל שפוטר ממקום עבודתו יש כמה ברירות והוא יכול להשתכר
יותר במקום אחר, מדוע שהוא לא ישתכר יותר? והפתרון הוא לא במתן
סובסידיה לפועלים. הענין מורכב ומסובך מאין כמוהו.

שירות התעסוקה הוא גורם שחייב לספק
עובדים לפי התור שהמעבידים מזמינים אצלו עובדים, והוא חייב להפנות
עובדים לפי מבחנים של התאמה. כלומר, לשירות התעסוקה אין כל ענין
לחרוץ גורלו של מפעל לפנות, כי למחרת הוא חשוף לבג"ץ. כל השירותים
שמשרד העבודה בותן אין להם תחליף, אבל הכשרה מקצועית, עזרה למפעלים
והסבת קווי ייצור, השירותים השונים של הקרן למגיעת אבטלה, - כל אלה
בנויים על סולם עדיפויות. אילו מפעל "פרג" היה בזקק לאמן את עובדיו,
לא היתה כל בעייה. בכל מקרה שאנו בתקלים בצורך להעביר עובדים ממקום
למקום, אנו מציעים את שירותינו בלימוד מקצוע, בהכשרה ובהסגת מקצוע.
לכן, נדמה לי שהענין של מפעל "פרידמן" אינו טעון מחקר מיוחד. כעת
ברור לנו מדוע יתר העובדים לא הופיעו לשירות התעסוקה. אבל אני
מוטרד מאד מהעובדה שיש עבודה למכביר, ו-20 אנשים אינם באים לעבודה.
את ענין מפעל "פרידמן" צריך לראות בענין הכולל. ירושלים מאופיינת
בביקושים, וזה יהיה תמיד.

הי"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

אני חושבת שבזה נסיים את הדיון.
החברה הכלכלית לירושלים פנתה אלינו,
הזמנו אותם לישיבה זו והם לא הופיעו. אם הם יעמדו על דרישתם להופיע
לפגי הוועדה, נזמין אותם. אני אציע לומר בלקינד שהוא יזמין את
האנשים לסיור, ותוך כדי הסיור נשמע מה היה להם לומר לנו, אחר-כך
נכין סיכום ונביח את המסקנות על שולחן הכנסת.

אני מודה לכם. הישיבה בעולה.